

يادگردنەوەى نەورۆزى سالى 1988 لەزىندانى ئەبوغرىب ژانى خستە دلى جەلاد و بەعسىيەكان!!

دەرسىم دىبەگەبى
20.3.2005 يەكشەممە

پۆزى چوارشەممە رېككەوتى 16.3.1988 فرۆكەكانى ھۆلاكوکەى بەغدا گەورەترىن كارەساتى نامرۇقانىان لەبەرامبەر خەلكى سىقىل و بىتاوانى شارى ھەلەبجە ئەنجام داو ئەوئەندەيتىر مېژووى پر لەتاوانى خۆيان رەشترکرد. دوو پۆز دواتر واتە لە پۆزى ھەينى 18.3.1988 دا پۆزى سەردانى خزم و دۆست و ھاوپىيان بوو بۆلای ئىمەى زىندانى. ئىمەش ھەروەكو لىپراھاتنىك وەكو ھەموو پۆزانىكى دىدەنى تر، پۆزى پىشتر ھەريەكە لە زىندانىيەكان رەشمالى خۆمان ھەلدا بۆ ئەوەى پۆزى دواتر پىشوازی لەخۆشەويستىر و نزيكتىر كەس و كار و دۆست و ناسىاوانى خۆمان بكەين، ئەوە جگە لەوەى كە ھەر 15 پۆز جارېك دىدەنىمان ھەبوو و تاكە سەرچاوەى ھەموو دەنگوباسىكى نوئ و زانىارىيەكان بەھۆى دىدەنىاران بۆمان دەھات، چونكە نە رادىو نە پۆزنامە نەبوون و لىمان قەدەغە كرابوون. بەيانى ئەو پۆزە واتە 18ى ئازار، ھەر يەككە لەزىندانىيەكان لەدواى كاتژمىرى 5ى بەيانىيەوە يەكترمان بەئاگا ھىنا بۆ خۆشووشتن و پىش تاشين و پىلاو بۆياخکردن. بۆيە زۆر زوو لەخەو ھەلدەستاين، چونكە ھەموو شتەكان بەنۆرەو رىزگرتن بوو. مرۇف دەبوايە چەند كاتژمىرىك بۆ خۆشووشتن يان قاپ و قاچاغ شووشتن و لەنيو ھەتا كاتژمىرىك بۆ ئاودەست و نزيكەى چارەكە كاتژمىرىك بۆ پىش تاشين لە چاوەروانى و رىزگرتندا بمايە. ژمارەى زىندانىيەكان زۆرو ژمارەى ئاودەست و بۆرى و بەناو گەرماوەكان زۆر كەمتر بوون لەچاوە ژمارەى زۆرى ئىمەدا. ژمارەمان چەند ھەزارىك دەبوو، ژمارەى بۆرىيەكانى قاپ شووشتن و بەناو ئاودەست و گەرماوەكان (لەپاستىدا سارداوبوون، چونكە ھەرگىز ئاوى گەرم بۆ دەرمانىش بەناو ئەو بۆرىيەكانى بەناو گەرماوەكاندا نەھاتوون و ھەردەم دەبوايە بەئاوى سارد خۆمان بشۆين يان خۆمان ئاو گەرم بكەين و بە سەتل بىيانبەينە ژوورەو لەگەل خۆماندا). زۆرجار ناخۆشى و شەر لەسەر نۆرەكان و نۆرە برى پوویدەدا. دواى پىش تاشين و خۆشۆرىن و نانخواردن كە دەبوايە ھەمووى بەر لە كاتژمىرى 7ى بەيانى بوايە، چونكە دەورويەرى كاتژمىرى 7ى ھەموو بەيانىيەك و 2ى نيوەرپۆ و 6ى ئىواران دەبوايە مەستارېكړيىن واتە ژماردن. زۆرجارو بەتايبەتیش نيوەرپۆيانى گەرمى مانگەكانى تەمووز و ئابى بەغدا، بە ئەنقەست لەبەر گەرمى ئەو خۆرەتاوہ دەيانھيشتينەوہ بەبيانوى ئەوہى كە يەك يان چەند زىندانىيەك ديارنين.

بەيانى ئەو پۆزەيە دواى مەستارکردن، گەراينەوہ ناو جەمەلۆنەكەمان و ھەريەكەمان خەرىكى خۆئامادەکردن و تەواوکردنى كارەكانى بەر لە ھاتنى خزم و كەس بوو كە لە كاتژمىرى 8ى بەيانى دەرگای ھاتنە ژوورەوہيان لىدەكرايەوہ. لەگەل چوونە دەرەوہماندا بۆ ناو رەشمالەكانمان ھەريەكەو لەگەل دەستى خۆيدا ترمۆسى چا، فلىنى ئاوى ساردو ئەو ديارىيانەى ھەر جارەو بۆ يەككە لە خزم و كەس و ھاورى و خۆشەويست و دەزگيران دروستمان دەكرد، دەمانبردنە ژىر رەشمالەكە.

پىشوازی و بەيەكگەيشتنى ئەو پۆزەو دىدەنى ئەو جارەمان جىابوو لە دىدەنى جارەكانىتر. دەست كوشين و خۆ فرىدانە باوہش و لەئامىز گرتن و ماچەكانى ئەو پۆزە جىابوون لەگەل پۆزانى دىدەنيەكانى پىشوو. ئەوانەى پىشوو ھەر ھەمووى بەتاس و ئارەزوو و پر لە خۆشەويستى بوون، بەلام ئەوانەى ئەو جارەيان ساردو سړو خەماوى بوون. ھەر لەگەل ھاتنە ژوورەوہى يەكەم پۆلى دىدەنياراندا، بىدەنگى، خەم، ماتەمىنى، بەچرپە قسەکردن و گەياندى دەنگوباسى ژار بارانکردنى شارى ھەلەبجە بە تەواوى زىندانىيانى كوردستانى لە

باستیله‌که‌ی به‌غدا سه‌رسام و حه‌په‌ساو کرد. نه‌مانزانی ئەو پۆژهمان چۆن به‌پیکرد؟ خەم به‌پوو‌خساری هەر هه‌موومانه‌وه دیاربوو، دلته‌نگی به‌سیمای هه‌موومانه‌وه به‌دی ده‌کرا، توپه‌یی له‌چاوه‌کانی هه‌موومانه‌وه سه‌ره‌تاتکیی ده‌کرد. هه‌موومان یه‌که یه‌که سه‌ردانی زیندانییه‌کانی خه‌لکی هه‌له‌بجه‌مان ده‌کردو په‌شماله‌کانیان هه‌روه‌کو شوینی پرسه‌ی لیته‌تیبوو. براده‌رانی هه‌له‌بجه‌یی له‌نیویاندا زولفه‌قار و شه‌هید سه‌رتیب که لیته‌وه نزیك بوون زۆر بۆیان به‌خه‌م بووم و له‌گه‌ل هاورپێیانی تر هه‌ولماندا دلایان بده‌ینه‌وه.

کیمیابارانی هه‌له‌بجه‌رقی ئیته‌می به‌رامبه‌ر به‌پژیمه‌ داگیرکه‌رو زایۆنییه‌که‌ی عه‌ره‌ب به‌سه‌رکرده‌یه‌تی سه‌ددام—ی په‌گه‌زیه‌رست و نازی زیاترکرد. گیانی پووبه‌پووبوونه‌وه‌ی زۆرتری پێبه‌خشین. هه‌موو زیندانییه‌ کوردستانییه‌کان له‌سه‌ر ئەوه پیکه‌تین پۆژی چوارشه‌مه‌می دادی واته 21.3 له‌یادی ئاهه‌نگی چه‌ژنی نه‌ورۆزدا کاریکی وا بکه‌ین که جه‌للاده‌کان هه‌راسان بکه‌ین و ژان بخه‌ینه‌ دلای به‌عسییه‌کان و تێیان بگه‌یه‌نین که کورد به‌ کیمیاباران و هه‌له‌بجه‌ چۆکدانادات و واز له‌خه‌باتی په‌وای خۆی ناهینێ تاوه‌کو نه‌گات به‌ئامانجه‌کانی که بریتین له‌ پزگاری کوردستان و سه‌ربه‌خۆیی. بپارماندا بۆیان ده‌رخه‌ین و بیسه‌لمینین که ژاربارابگردنی هه‌له‌بجه‌ و کوردستان نه‌ک ووره‌ی ئیته‌می زیندانی ناروخینێ به‌لکو ئەوه‌نده‌ی تر پابه‌ندمان ده‌کات به‌ کوردو کوردستان و کوردایه‌تی و هه‌زاره‌ها جار زیاتر له‌جاران رقی پیرۆزمان به‌رامبه‌ر به‌ داگیرکه‌ری عه‌ره‌ب گه‌وره‌تر ده‌کات.

له‌گه‌ل له‌خه‌و هه‌لسانی به‌یانی 21.3.1988 دا هەر زیندانی بوو له‌گه‌ل به‌یانی باشدا پیرۆزبایی چه‌ژنی نه‌ورۆزی له‌ هاورپێکانی ده‌کردو یه‌که یه‌که باوه‌شمان له‌یه‌ک ده‌داو یه‌کترمان ماچ ده‌کرد. داوی مه‌ستاری به‌یانی ده‌ستکرا به‌ شیرینی و نقل به‌خشینه‌وه‌و خۆشاو دابه‌شکردن. هەر له‌داوی کاتژمیری 9ی ئەو پۆژه‌وه هه‌موومان پوومانکرده‌ حه‌وشی باستیلی ئەبوغریب و ده‌ستمانکرد به‌گۆرانی و هه‌له‌په‌رکی، تاکات زیاتر تیده‌په‌ری ئاهه‌نگه‌که‌مان زۆرتر جۆش و خرۆشی کوردانه‌ی ده‌سه‌ند. داوی نیوه‌پۆ ئاهه‌نگه‌که‌ به‌ته‌واوی مۆرکی کوردایه‌تی و رامیاربیانه‌ی خۆی وه‌رگرت و ده‌م و چاوه‌کانی جه‌للاد و سیخوره‌کانی پژیم تاده‌هات گرژتر و قیزه‌وونتر ده‌بوون. تاوای لیته‌ت ده‌ستکرا به‌گۆرانی کوردانه‌و ناوی کوردو کوردستان له‌هه‌موو لایه‌ک پر به‌ده‌م به‌رزده‌بووه‌وه. به‌پێوه‌به‌ریتی زیندان ترسی لێنیششت و داوای چوونه‌ ژووره‌وه‌ی هه‌موو زیندانییه‌کانی کرد. پێشتر هەر جاره‌ی داوای چوونه‌ژووره‌وه‌ بکرایه‌ ده‌بوايه‌ له‌ماوه‌ی که‌متر له‌ 5 خوله‌ک هەر هه‌موومان له‌ژووره‌وه‌ بووینایه‌، به‌لام ئەو جاره‌یان زۆر درێژه‌ی کیشاو ماوه‌ی نزیکه‌ی کاتژمیری و نیوی پێچوو تاگه‌بیشینه‌ ناو پارمه‌وه‌کانی نیوان جه‌مه‌لۆنه‌کان. هەر به‌گۆرانی و سه‌روودی نیشتمانی هاتین به‌ره‌و شویننه‌کانمان. ده‌نگی:

**ئهم پۆژی سالی تازه یه نه‌ورۆزه هاته‌وه
جیژنیکی کۆنی کورده به‌خۆشی و هاته‌وه**

و

**سالیکی تریش وا داهاته‌وه
پۆژی نه‌ورۆزی کورد هه‌لاته‌وه
به‌م ها‌تنه‌وايه‌ی نه‌ورۆز ئهم جاره**

.....

تیکه‌ل ببوو له‌گه‌ل ده‌نگی

ئەي پەقىب ھەرماوھ قەومى كورد زوبان
ئەي شىكىنە دانەرى تۆپى زەمان
كەس نەلى كورد مردووه، كورد زىندووه
زىندووه قەد نانەوچ ئالاكەمان

دواترىش

چەژنە چەژنى كوردستانە چەژنى نەورۆزە
بەتیشكى ئاگر ئەنوسم چەژنە پىرۆزە

كاتى گەيشتىنە ناو پارەوھەكە كە پارەويكى دووردرىژى 500 تا 600 مەترى و پانىيەكەي 6 تا 8 مەترىك دەبوو، ھەموو بەيەك دەنگ و پىر بە قورگەكانمان بۆ ماوھى يەك كاتژمىر لەناو پارەوھەكەدا ھاوارمانكرد و نەچووينە ژوورەوھ ئەو سروودەمان بەدەيان جار و دووبارە دەكردەوھ:

چەژنە چەژنى كوردستانە چەژنى نەورۆزە
بەتیشكى ئاگر ئەنوسم چەژنە پىرۆزە
چاوكى ئاگر ھىزى گيانمە
باوھى بەرزى كوردستانمە
سەيرى كەن سەيرى كەن سەيرى كەن

پۆژى ئازادىيە نەك زەبوونىيە

ئەي منىش وەك گەلان مافم بۆ نىيە

بۆچى تاوانە گەر دىلى كەس نەبم

ياپلىشاوھى ژىر ھەرەس نەبم

.....ھند

دەرووبەرى كاتژمىرى 7ى ئىوارە دەبوو چووينەوھ ژوورەوھ و ئەو پۆژە مەستارى نىوھپۆ و ئىوارەيان نەكردىن تاوھكو كاتژمىرى 9ى شەو. ژماردىن زىندانىيەكان لەو شەوھەدا ھەر لە پارەوھەكە ئەنجام دراو نەيانوئىرا لەھەوشى زىندانەكە ئەنجامى بدەن.

دواى ئازاد بوونمان لەزىندانى بەعسەوھ لە 14.9.1988 دا، لەكۆتايى 1989 دا ھەندىك لەو زىندانىيانەي كە ھەر لە ئەبوغرىب گىرابوون، بەلام ئەوان لە (قاف)ەكان بوون واتە بى دىدەنى كەس و كارىيان بوون لەو پۆژەي گىرابوون تا پۆژى ئازاد بوونيان. يەكئ لەو زىندانىيە كوردستانىيانەي كە لە قافەكان گىرابوو كاك خەلىل مام وسو دزەيى بوو كە خەلكى (سۆربەش)ى دەشتى ھەولپىر بوو و ھەر لە كۆتايى سالى 1982 موھ تاوھكو كۆتايى 1989 لەو شوپنە بوو. دواى قسەكردىن لەسەر نەورۆزى 1988ى ئەبوغرىب گووتى: "ئىمە لە قافەكان گويمان لە سروود و ئاھەنگەكەتان بوو، وامان دەزانى سەددام پووخواوھ و ئىوھش لەخۆشى ئەو بۆنەيەدا ئاھەنگ دەگىرن. وامان دەزانى ئىوھ نازانن ئىمە لىرە گىراوین! دەمانويست لەدەرگاكان بدەين و داواتان لىكەين دەرگاكانمان لىكەنەوھ، بەلام ھەردەم ترسى ئەوھمان ھەبوو، خۆ ئەگەر بەعس نەپووخابى، ئەوھ ھەموومان دەكوژن).